

Dias 1

Styrelsesloven: Den glemte alliance?

Else Hansen,
Ph.d., seniorforsker
Rigsarkivet, København
eha@ra.sa.dk

Dias 2

Styrelsesloven: Den glemte alliance

- Lovens forhistorie og vedtagelse 1962-70
- 1970: grundfortællingen om styrelsesloven
- 1980'ernes versioner
- Nye fortællinger efter 2003

Universitetspolitik i 60'erne

- Stærkt stigende studentertal
- Nye universiteter – hvor?
- Max. studentertal eller udbygning
- Bachelor- eller basisuddannelser

Styrelsesloven: Den glemte alliance. Else Hansen. eha@ra.sa.dk

1960'ernes universiteter var præget af stærkt stigende studentertal.

Fra 9.000 i 1960 til 32.000 i 1970.

Et af svarene på denne stigning var ønsket om at få flere universiteter i Danmark. I den diskussion blev det flere gange slået fast, at politikerne ikke ubetinget ønskede sig kopier af de eksisterende universiteter – uden at kritikken dog rigtigt blev foldet ud. Men diskussionen fik især lokal- og regionalpolitiske toner, da forskellige byer og landsdele skændtes om, hvor de nye universiteter skulle placeres.

På de gamle universiteter var man meget bekymret over de stigende studentertal, som man med rette mente ville ødelægge de eksisterende miljøer. Universiteterne forsøgte at få indført maksimale studentertal på 5.000 for Århus og 12.000 for København. De tal blev overskredet allerede midt i 1960'erne, og derefter blev de gamle universiteters kræfter koncentreret om kampen for tilstrækkelig udbygning.

Studiestrukturen var også under diskussion i 1960'erne. De lange studietider og de første studieår stod i centrum for diskussionerne. Skulle man indføre en bachelorgrad, så det var muligt at komme ud fra universitetet med en grad, selv om man ikke kunne gennemføre hele kandidatuddannelsen?

Efterhånden drejede interessen sig dog mod fælles basisuddannelser, som dels skulle udskyde det endelige studievalg, dels skulle give et bredere fagligt grundlag mens de enkelte fagområder blev stadig mere specialiserede.

Universiteternes interne styrelse

- 1965: udvalgsarbejde med fokus på ”Effektivitet”
- Stærk uenighed om styrelsesforhold
- Studenterne?
- 1968: Betænkning uden slagkraft

Styrelsesloven: Den glemte alliance. Else Hansen. eha@ra.sa.dk

Universiteternes interne styrelsesforhold stod også til diskussion i 1960’erne. Fra Finansministeriet var der ønsker om, at universiteternes styrelse skulle blive mere ”effektiv”: kortere beslutningsveje, færre beslutningstagere. Universitetsadministrationsudvalget tog i 1965 for alvor fat i universiteternes interne styrelsesforhold.

Det skulle vise sig, at der var stor uenighed om, hvordan universiteternes styrelsesforhold skulle indrettes, specielt om professorerne fortsat skulle indtage en så dominerende stilling i universiteternes indre liv.

Udvalget anbefalede rådgivende studienævn, men var ellers skeptisk over for repræsentation af studenter i de styrende organer. Heller ikke studenterrepræsentanterne pressede på – de anså det for urealistisk at få gennemført en mere vidtgående medbestemmelsesret.

Udvalgets arbejde resulterede i januar 1968 i en betænkning med ikke mindre end seks mindretalsudtalelser. Det betød, at den ikke blev universiteternes anbefaling til politikerne om, hvordan universiteternes styrelse blev mest effektiv.

Den kom tværtimod til at signalere den uenighed, der var mellem de forskellige universitetsrektorer, mellem universiteter og lærestudier og mellem institutioner og centraladministration.

Desuden markerede både de ikke-professorale lærere og studenterne sig med mindretalsudtalelser. Der var også intern uenighed på universiteterne.

Kort tid efter denne betænkning var udkommet, kom de første studenterdemonstrationer. På Psykologisk Laboratorium blev undervisningen afbrudt en dag i marts. De vigtigste paroler var malet på en husgavl, nemlig "Bryd professorvældet" og "Medbestemmelse NU".

"Bryd professorvældet" – det var der faktisk mange, som var enige med studenterne i.

Det var universitetets egen rektor, Mogens Fog, der havde en fortid som kommunist og medstifter af Socialistisk Folkeparti.

Og det var årtiets nok mest indflydelsesrige embedsmand, Erik Ib Schmidt, der havde været medlem af alle udvalg om universiteter, og som stod for en mere aggressiv planlægningslinje, end der hidtil var blevet gennemført.

Også i Folketinget var der ønsker om, at professorerne ikke længere skulle bestemme egenrådigt på universiteterne.

Derimod var der ikke den samme enighed om studenternes anden parole: "Medbestemmelse NU"

Hvem skulle egentlig overtage det magtmæssige tomrum efter professorerne?

Studenterne eller staten?

Presset fra de aktionerende studenter skulle vise sig at blive det sidste skub, der skulle til, før der for alvor blev sat spørgsmålstegn ved universiteternes interne styrelse.

Styrelsesloven 1970

- Magttomrum efter professorerne
- Integreret lærergruppe
- 33-50% studenter i styrende organer
- Første lov om universiteter
- Direktorat for de Videregående Uddannelser (1974)

Styrelsesloven: Den glemte alliance.

Else Hansen. eha@ra.sa.dk

Der er ikke tid til at gå nærmere ind på de begivenheder, som fik betydning for styrelseslovens konkrete udformning.

Men den lov, som Folketingets flertal vedtog i 1970, slog fast, at professorernes dominans på universiteterne nu var til ende. Professorerne havde ikke længere en privilegeret stilling på universiteterne.

Loven fastslog, at lærergruppen nu skulle integreres. Professorer og amanuenser blev ligestillet.

Desuden fik studenterne 33% af pladserne i konsistorium og 50% i studienævn.

Dermed var studenternes krav om at få brudt professorvældet opfyldt. Studenterne havde også fået medindflydelse, men ikke som ønsket 50% i alle organer.

Staten sørgede dog også for at få del i det magttomrum, som var opstået. For første gang blev der lovgivet om universiteternes interne forhold. I Folketingets debat blev der lagt vægt på, at Folketinget dermed fik en indflydelse på universiteterne, som det ikke havde haft hidtil.

Samtidig blev det i Folketingets debat gang på gang understreget, at styrelsesloven skulle følges op med oprettelse af et direktorat for videregående uddannelser. Det blev realiseret i 1974, og gav for alvor staten styringsmuligheder over for universiteterne.

Forskellige dagsordener

- Effektivitet og rationalisering
- Selvstyre og autonomi
- Demokrati og studenterkrav

Styrelsesloven: Den glømte alliance. Else Hansen. eha@ra.sa.dk

I debatten om universiteternes styrelsesforhold kan der spores i hvert fald tre forskellige dagsordener.

En effektivitets- og rationaliseringsdagsorden, som især de planlægningsorienterede embedsmænd i centraladministrationen står for. De ønsker korte beslutningsveje og få beslutningstagere.

En selvstyre-dagsorden, som skal sikre universiteternes autonomi og ret til at være forskellige. Den fremføres af flere rektorer, som bl.a. vil fastholde deres ret til at gå direkte til ministeren og ikke gennem et direktorat.

Og endelig en demokrati-dagsorden, som bliver meget tydelig under studenteroprøret og i de ikke-professorale læreres kritik af universiteterne.

Det er væsentligt at holde sig for øje, at studenternes krav om demokrati var rettet ind mod selve universitetsinstitutionen, mod professorvældet, men at det ikke rigtigt tog højde for relationen mellem universitet og ministerium, som er selvstyre-dagsordenens vigtigste punkt.

1968

- Ikke et brud, men et symbol for forandringer, som havde været længe undervejs
- Bryd professorvældet! – både demokrati og effektivisering
- Demokratisering – og statslig styring!

Styrelsesloven: Den glemte alliance. Else Hansen. eha@ra.sa.dk

Jeg mener, det er vigtigt at forstå ”1968” som et symbol for forandringer, der havde været længe undervejs, ikke som et pludseligt brud.

Studenter og amanuenser formulerede kravet om, at professorvældet skulle brydes som en del af demokrati-dagsordenen.

Men kravet var udtryk for et behov for forandring, som også stod højt på effektivitets-dagsorden. De selvstyrende professorer gjorde det alt for vanskeligt at komme igennem med forslag om ændringer. Professorerne blokerede for nye initiativer.

Den plads som professorerne efterlod i universiteternes styrelse blev dels opfyldt af studenter og amanuenser, som nu fik demokrati på universiteterne, dels blev den anledning til, at der nu kunne oprettes et direktorat for videregående uddannelser, hvad der kom til at styrke den statslige indflydelse på universiteternes forhold.

Grundfortællingen

- Eftergivenhed hos professorer og politikere - Sejr til studenterne
- Styrelsesloven som et brud
- Direktorat
- Utilstrækkelig medindflydelse

Styrelsesloven: Den glemte alliance. Else Hansen. eha@ra.sa.dk

Allerede i foråret 1970, mens Folketinget stadig diskuterede udformningen af styrelsesloven, blev den fortælling om styrelseslovens tilblivelse, som jeg vil kalde for grundfortællingen, dannet.

Grundfortællingen går ud på, at Styrelsesloven er resultatet af eftergivenhed over for de aktionerende studenter hos professorer og politikere. Dermed fortolker grundfortællingen Styrelsesloven som en helt åbenlys sejr for de aktionerende studenter.

I denne fortælling anskues styrelsesloven som et vældigt brud med gamle traditioner for universiteternes styrelse.

Den fortolkning ser for det første bort fra, at Styrelsesloven i folketingets behandling blev kædet tæt sammen med oprettelsen af et direktorat, som skulle forestå en langt mere detaljeret statslig styring af universiteterne end man havde set hidtil.

Og for det andet ser grundfortællingen også bort fra, at det faktisk kun var det ene af studenteroprørets krav, som blev gennemført – det med at komme af med professorvældet. Derimod mente studenterne ikke, at Styrelsesloven gav dem tilstrækkelig medindflydelse med 33% af pladserne i konsistorium.

Grundfortællingen hævder, at med Styrelsesloven blev selvstyre-dagsordenen overtrumpet af demokrati-dagsordenen, mens den ikke tillægger effektivitets-dagsordenen nogen betydning.

1980'er-versioner

- "studenteroprørets vigtigste resultat"
- "Gammelmandsvælde"
- Demokratisme og folkemøde-ideologi

Styrelsesloven: Den glemte alliance. Else Hansen. eha@ra.sa.dk

Denne grundfortælling blev nu den dominerende forståelse af, hvordan Styrelsesloven var blevet til. Styrelsesloven var til diskussion mange gange, inden den blev ændret i 1992. Jeg har blot lavet et punktnedslag i første del af 1980'erne, og det bekræfter til fulde min antagelse om, at grundfortællingen bliver stående. Kritikerne omtalte Styrelsesloven som "resultat af panikken omkring ungdomsoprøret i 1960'erne", udsprunget af "ungdoms- og studenteroprør", styrelsesloven var "en udløber af det såkaldte studenteroprør i 1968" eller simpelt hen "studenteroprørets vigtigste resultat."

I debatten understregedes sammenhængen mellem den styrelseslov, som var til diskussion, og studenteroprøret og universitetsmarxismen. Denne fortolkning blev ikke anfægtet af fortalere for Styrelsesloven, som advarede mod indførelse af gammelmandsvælde, hvis studentrepræsentationen blev formindsket.

En særlig version af fortællingen om styrelseslovens tilblivelse kom fra Bertel Haarder, som var undervisningsminister. Han undgik behændigt at give hverken studenteroprør eller VKR-regeringen nogen andel i tilblivelsen af den lov, som han arbejdede på at få ændret. Ifølge Haarder skyldtes styrelsesloven 1960'ernes demokratisme og folkemødeideologi. I 1980'er-versionerne står demokrati-dagsordenen stadig over for selvstyre-dagsordenen, mens effektivitets-dagsordenen stadig ikke inddrages. Styrelsesloven ses stadig som et brud med traditionerne.

Styrelsesloven efter 2003

- Styrelses-loven som kontinuitet
- Effektivitet
- Demokrati og selvstyre

Styrelsesloven: Den glemte alliance. Else Hansen. eha@ra.sa.dk

Efter vedtagelsen af Universitetsloven i 2003 er der imidlertid blevet rokket ved grundfortællingen om Styrelseslovens tilblivelse.

Nu møder vi fortolkninger, der ser styrelsesloven som kontinuitet. I den nye fortolkning sker bruddet med traditionerne først med Universitetsloven. Derimod er Styrelsesloven blot en justering af traditionerne. Der tales om videreførelse af de humboldtske traditioner og reinstallation af de kollegiale styreformer med Styrelsesloven. Der sker dog stadig en sammenkædning mellem

I den fortolkning smelter demokrati- og selvstyre-dagsordene sammen, og ses som en modsætning til den effektivitets-dagsorden, som nu er blevet dominerende.

Denne fortolkning – og der er stadig tale om fortolkninger af, hvad der skete dengang – tager lige så lidt som de foregående årtiers fortolkning højde for den alliance, som i 1968 opstod mellem kravene om demokrati og om effektivitet på universiteterne, og som afskaffede professorvældet.